

Nr 11

Laguskottets betänkande i anledning av motion om pension till dispaschören Gösta Hasselrot.

I motionen 1973:411 av herr Hörberg (fp) och fru Fränkel (fp) hemställs att riksdagen hos Kungl. Maj:t begär en snabbutredning beträffande möjligheterna att ge dispaschören Gösta Hasselrot statlig pension då han uppnår 67 års ålder.

Bakgrund

De arbetsuppgifter, som ankommer på dispaschör, anges i första hand i 7 kap. sjölagen (1891:35 s. 1), vilket innehåller bestämmelser om bl. a. gemensamt haveri. Detta institut är av gammalt datum och helt säreget för sjörätten. Något förenklat kan sägas, att en gemensamt haveri-akt föreligger då — och endast då — en extraordinär uppoffring eller utgift göres till gemensam räddning i syfte att bevara värden, som gemensamt är utsatta för fara på sjön, från sådan fara. Gemensamt haveri skall bäras av fartyg, frakt och last i förhållande till dessa intressens värde enligt detaljerade regler därom. Utredning och fördelning av gemensamt haveri verkställs genom en officiell handling, kallad dispasch (generaldispasch), och upprättas av en särskild ämbetsman, dispaschör. I 7 kap. sjölagen finns vidare bestämmelser som reglerar dispaschörs befattning med tvister angående sjöförsäkring (partikulärdispasch).

Talan mot dispasch föres genom klander hos tingsrätten för den ort, där dispaschen är utgiven. Vid handläggning av dispaschmål har tingsrätt särskild sammansättning. Talan mot tingsrätts utslag eller beslut i dispaschmål föres genom besvär i hovrätt. Slutinstans i dispaschmål är högsta domstolen.

Dispaschör förordnas av Konungen. Närmare föreskrifter om dispaschörs verksamhet återfinns i *stadgan (1911:113) angående dispaschörsväsendet*. Som behörighetsvillkor föreskrivs bl. a. att dispaschör skall vara lagfaren. Dispaschör lyder i och för tjänsten under hovrätten. Han får inte ägna sig åt rederinäring och inte heller befatta sig med mäklare- eller skeppsklareraregöromål eller sjöförsäkringsverksamhet. Han får inte heller i övrigt åtaga sig tjänst eller uppdrag eller utöva verksamhet som kan vara hindrande för hans tjänstutövning såsom dispaschör. Dispaschör är skyldig att inom sitt tjänstgöringsområde verkställa alla tjänståtgärder, som enligt lag tillhör hans befattning och varom han vederbörligen anmodas. Han skall å den ort där han är anställd, ha tjänsterum tillgängligt för allmänheten under viss tid varje helgfri dag med vissa närmare angivna undantag. Förordnande som dispaschör gällde ursprungligen för obegränsad tid. Genom *kungörelsen (1943:548) om ändrad lydelse av § 2 stadgan angående dispaschörsväsendet* infördes emellertid

en bestämmelse om att dispaschör är skyldig att avgå från tjänsten vid utgången av den kalendermånad, under vilken han uppnår 67 års ålder. Denna ändring trädde enligt övergångsbestämmelserna i kraft den 6 juli 1943 men ägde ej tillämpning på de dåvarande dispaschörerna.

Dispaschör äger för utfört uppdrag uppbära skäligen arvode. Den som inte är nöjd med betingat arvode äger påkalla domstols prövning därav i den ordning som är stadgad för klander av dispasch.

Det finns för närvarande två dispaschörer, en i Stockholm och en i Göteborg. Dispaschörens i Stockholm tjänstgöringsområde omfattar Stockholms, Uppsala, Södermanlands, Östergötlands, Kronobergs, Kalmar, Gotlands, Örebro, Västmanlands, Kopparbergs, Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län. Övriga län utgör dispaschörens i Göteborg tjänstgöringsområde.

I skrivelse till Kungl. Maj:t den 31 oktober 1968 hemställde sjölagskommittén, under åberopande av en fortgående minskning av antalet ärenden rörande dispasch, att åtgärder måtte vidtas för en sammanslagning av de två dispaschörstjänsterna i Stockholm och Göteborg. Eftersom en angiven förutsättning härför var att pensionsfrågan ordnades för den dispaschör vars befattning ifrågasattes skulle indras (tjänsten i Stockholm), men denna förutsättning inte visade sig vara för handen, återkallades framställningen och ärendet avskrevs den 26 juni 1969 (kommunikationsdepartementet RS 6203/1968).

I sjölagskommitténs delbetänkande "Registrering av fartyg, sjöpanträtt och fartygshypotek, partrederi" (SOU 1970:74) påpekades, att skyldighet föreligger för dispaschören i Stockholm att avgå från tjänsten våren 1974. Kommittén föreslog att senast vid detta tillfälle skulle antalet dispaschörstjänster nedbringas till en.

I remissyttrande över kommittéförslaget hade dispaschören i Stockholm ingen annan erinran mot kommittéförslaget än att dispaschären den så skiftar i typ och omfattning att enbart statistiska uppgifter inte berättigar till säkra slutsatser rörande verksamhetens omfång och lönsamhet. Han delade uppfattningen att det finns skäl att dra in den ena dispaschörstjänsten. Han tillfogade att en sådan indragning skulle underlätta för den kvarvarande dispaschören att ordna verksamheten rationellt och så att den ger rimlig utkomst samt att indragningen alltså måste främja rekryteringen framdeles. Dispaschören ansåg, att tjänsten borde dras in så snart tillfälle ges och senast våren 1974 då han själv är skyldig att avgå.

I det till lagrådet den 26 april 1972 remitterade lagförslaget angående sjöpanträtt och skeppshypotek m. m. har föredragande statsrådet Lidbom upplyst att dispaschören i Stockholm nyligen begärt och beviljats avsked från utgången av april 1972. Enligt föredragandens mening finns det numera knappast underlag för mer än en verksam dispaschör i Sverige. Enligt vad föredraganden inhämtat av chefen för kommunikationsdepartementet kommer denne ej att föreslå att efterträdare utses till dispaschören i Stockholm efter dennes avgång. Departementsförslaget utgår i denna del från att endast en verksam dispaschör kommer att

finnas i Sverige när lagförslaget träder i kraft och att någon kompetensfördelning därför inte blir behövlig.

Motionen

Motionärerna crinrar inledningsvis om att dispaschörerna är skyldiga att hålla kontor, avlöna den för tjänsten erforderliga personalen och svara för övriga omkostnader förenade med tjänsten. Dispaschören får inte något bidrag från det allmänna eller från annat håll. Hans intäkt består av dispaschörsarvoden, och han är således helt beroende av att sådana inflyter. Med hänsyn till verksamhetens natur är det uppenbart att dispaschören inte har möjlighet att påverka frekvensen av uppdragen. Härtill kommer att han enligt dispaschörsstadgan är förhindrad att utöva annan verksamhet sammanhängande med rederi- och sjöförsäkringsbranscherna för att därmed skaffa sig inkomster. Detta kan under nedgångstider medföra ekonomiska problem och risker för dispaschören.

Motionärerna framhåller att underlaget för dispaschörernas verksamhet varierat under efterkrigstiden. Det föreligger framför allt en påtaglig tendens till minskning i fråga om utredning och fördelning vid haverier, bl. a. av den anledningen att det skett en stark nedgång av antalet fartyg i den svenska handelsflottan och att en utveckling ägt rum mot bättre fartyg och säkrare sjöfartsförhållanden, varigenom olyckorna till sjöss i påtaglig grad nedbringats.

Motionärerna fäster uppmärksamheten vid att dispaschören i Stockholm hårdare än sin kollega i Göteborg drabbats av den nämnda utvecklingen, vilket beror på att tyngdpunkten i den svenska sjöfarten alltmer kommit att ligga i Göteborg. Det finns enligt motionärerna anledning att förmoda att den konstaterade minskningen i underlaget för dispaschörsverksamheten i Stockholm kommer att fortsätta.

Före 1943 förordnades dispaschören på livstid, påpekar motionärerna. Den nuvarande dispaschören i Stockholm Gösta Hasselrot är enligt motionärernas uppgifter född 1907 och förordnades som dispaschör den 15 november 1943. Utan att dispaschörerna först bereddes tillfälle att yttra sig infördes enligt vad motionärerna anger fr. o. m. den 1 januari 1944 en bestämmelse om att dispaschör skall vara skyldig att avgå från tjänsten vid uppnådda 67 års ålder. Någon rätt till pension omnämndes därvid inte, konstaterar motionärerna.

Motionärerna hänvisar till att dispaschören Hasselrot avgick från tjänsten den 1 maj 1972. Han skall avveckla de ärenden som inkommit före nämnda tidpunkt, men därefter uppkommande ärenden handläggs av dispaschören i Göteborg.

Motionärerna framhåller att dispaschörstjänsten har en i våra dagar något egendomlig status när det gäller såväl avlöning som pensionsförhållanden. Därtill kommer, anför motionärerna, att förhållandena i dispaschörsstadgan ändrats sedan dispaschören Hasselrot tillträdde sin tjänst i Stockholm. När Hasselrot 1974 uppnår 67 års ålder, är han sålunda inte berättigad till någon pension. Detta finner motionärerna

orimligt mot bakgrund av hans cirka 30-åriga tjänstgöring i en befattning av detta slag.

Utskottet

I förevarande motion yrkas att riksdagen hos Kungl. Maj:t begär en snabbutredning beträffande möjligheterna att ge dispaschören Gösta Hasselrot statlig pension då han uppnår 67 års ålder.

Av för utskottet tillgängliga uppgifter framgår att Hasselrot, som är född den 22 april 1907, av Kungl. Maj:t den 5 november 1943 förordnats att vara dispaschör i Stockholm fr. o. m. den 1 januari 1944. Enligt 2 § stadgan (1911:113) angående dispaschörsväsendet i dess lydelse efter den 6 juli 1943 är dispaschör skyldig att avgå från tjänsten vid utgången av den kalendermånad, under vilken han uppnår 67 års ålder. Hasselrot har på egen begäran beviljats avsked från utgången av april 1972. På grund av den fortgående minskningen av ärenden rörande dispasch föreligger enligt uppgift för närvarande ej några planer på att utse efterträdare till Hasselrot.

Av den föregående redogörelsen (s. 1) framgår att en dispaschör i princip är en fri yrkesutövare, vars verksamhet inte är förenad med tjänstepensionsrätt enligt de statliga pensionsbestämmelserna. Såsom motionärerna framhållit har emellertid dispaschörsyrket erhållit en författningsmässig reglering som i åtskilliga hänseenden innebär avvikelser från vad som normalt gäller beträffande egna företagare. Sålunda är exempelvis dispaschörs möjligheter att åtaga sig bisysslor starkt kringskurna enligt dispaschörsstadgan. En sådan inskränkning får givetvis särskild betydelse i ett läge, när den ordinarie verksamhetens omfång och lönsamhet kontinuerligt minskar på det sätt som under senare år skett framför allt i fråga om dispaschörstjänsten i Stockholm. Ett ställningstagande till frågan huruvida Hasselrot med hänsyn till de föreliggande speciella omständigheterna bör i särskild ordning tillerkännas någon form av statlig tjänstepensionsförmån — liksom initiativtagandet till den närmare utredning som därvid erfordras — ankommer enligt utskottets mening i första hand på Kungl. Maj:t. Utskottet föreslår att riksdagen ger Kungl. Maj:t till känna denna utskottets uppfattning.

På grund av det anförda hemställer utskottet

att riksdagen ger Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anfört i anledning av motionen 1973:411.

Stockholm den 3 april 1973

På lagutskottets vägnar
DANIEL WIKLUND

Närvarande: herrar Wiklund i Stockholm (fp), Svedberg (s), Svanström (c), fröken Anderson i Lerum (s), herrar Hammarberg (s), Börjesson i Falköping (c)*, fru Asbrink (s), fru Lundblad (s), fru Jonäng (c), herrar Andersson i Södertälje (s), Winberg (m), Israelsson (vpk)*, Adolfsson (m)*, fru Swartz (fp) och fru Nilsson i Sunne (s).

* Ej närvarande vid betänkandets justering.

